

Laži i mitomanija su siguran put u samoizolaciju jednog naroda

Marija Jovanović

I najnoviji roman „Dovoljan razlog“ beogradske spisateljice Marije Jovanović slijedi put uspjeha njenih ranijih djela. Naime, samo mjesec dana po izdavanju, ova knjiga je u samom vrhu čitanosti, uprkos činjenici da do sada o knjizi „Dovoljan razlog“ nije napisan nijedan prikaz, vijest o izlasku iz štampe, niti je rađen intervju sa autorkom. Od prve knjige „Spletkarenje sa sopstvenom dušom“ (68.000 prodatih primjeraka) za koju je dobila nagradu „Žensko pero“, preko drugog romana „Kao da se ništa nije dogodilo“ (39.000 primjeraka) i trećeg „Idi, vreme je“ (35.000 primjeraka), zanimanje za romane Marije Jovanović ne jenjava. U srži romana Marije Jovanović su dirljive porodične priče koje se prelamaju kroz turbulentnu minulu deceniju. Ona piše o: ljubavi, porodici, vjernosti, izdaji, sestričkoj i bratskoj privrženosti. Roman „Dovoljan razlog“ prati sudbinu kćerke koja nije odrasla sa majkom, ali u njenom životu će se pojaviti poslije niza godina majka i polusestra i napraviti čitavu zbrku. Ova knjiga počiva na emocijama i osjetljivim pitanjima kao što su ljubav, iskrenost i privrženost.

Marija Jovanović je rođena u Beogradu 1959. godine gdje je završila filozofiju. „Dovoljan razlog“ je objavljen kao autorsko izdanje. Intervju za „Art Vijesti“ je prvi intervju koji Marija Jovanović daje povodom novog romana.

Po čemu je „Dovoljan razlog“ sličan Vašim ranijim romanima?

- Voljela bih da nije sličan, iako sam svjesna da ne spadam u one rijetke pisce-majstore koji uspijevaju da, iz djela u djelo, korjenito promijene svoju poetiku, odnosno formu.

U ovom romanu, ostala sam u istom tematskom krugu koji me je i do sada zaokupljao. Fabula je (opet) smještena u Beograd, i najvećim dijelom odvija se u neposrednoj prošlosti. Ipak, nadam se da će čitaoci prepoznati i osjetiti jedan drugačiji pristup, drugačiju intonaciju, da se tako izrazim. Za mene, lično, „Dovoljan razlog“ ima poseban značaj. Između ostalog, jedna

od tema kojom se u romanu bavim odnosi se na problem s kojim sam se godinama posredno nosila, pokušavajući da pomognem osobi koju bezmjerno volim. Stoga sam bila naročito obazriva u načinu na koji sam pristupila sižejoj građi. Kada se progovori iz samog središta bola, velika je vjerovatnoća da se sklizne u patetiku. Jako sam se pazila da mi se to ne dogodi. Trudila sam se da „utišam“ emotivni ton kazivanja. Prvi put od kada pišem, bila sam zadovoljna kada sam roman završila. Ne u smislu da smatram da sam iznjedrila nekakvo remek-djelo, daleko od toga, nego u smislu da sam roman napisala najbolje što ja mogu.

Čini se da se u ovom romanu najmanje osjeća balast dnevne i tekuće politike koja je bila i te kako prisutna recimo u Vašem romanu „Idi, vreme je“ (gdje je jedan od sporednih likova i Zoran Đinđić). Zašto je tako?

- U sva tri romana, politika je i te kako prisutna. Štaviše, presudno utiče i na sudbine likova. Doduše, najizrazitije je to u „Idi vreme je“. Rad na tom romanu pomogao mi je da ostanem pri zdravoj pameti. Toliko se jada i bola i razočarenja i očaja nakon atentata na premijera Đinđića u meni skupilo, da bih vjerovatno presvisla od tuge i osjećaja egzistencijalnog beznađa da se nijesam „samoliječila“ izbacujući sve to iz sebe pisanjem. Ali, nijesam uspjela da se sasvim zaliječim. Niti da oguglam. A kako sam i mogla oguglati kada se, odmah nakon te užasne tragedije, na vlasti ustoličio Koštunica, čija je vlada sprovodila čist kleronacionalistički program. S užasom i nemoćnim bijesom, gledala sam kako Srbija za tih nekoliko godina bespovratno klizi u prošlost i definitivno gubi priliku da uhvati korak sa svijetom. Ne dozvoljavam im više da zagađuju moj duhovni prostor. „Dovoljan razlog“ je jedna intimna priča, roman okrenut ka unutrašnjem, zato što se takav „prevrat“ prirodno u meni samoj odigrao. Izbrisala sam politiku kao odlučujući faktor mog života. Prema srpskoj političkoj sceni trenutno osjećam najdublji prezir koji se graniči s blaženom ravnodušnošću. Stoga nijesam osjetila ni trunku potrebe da makar u naznaci „okrznem“ banalnost dnevne političke scene u ovom romanu.

U romanu „Dovoljan razlog“ opet ostajete na polju porodice i poremećenih emotivnih odnosa između majke i kćerke (Ljiljane i Ranke) i dvije polusestre (Ranke i Olivere). Zašto Vam je ta najmanja ćelija društva, porodica, interesantna za književno transponovanje?

- Prosto, od porodice ne možete pobjeći. Funkcionalna ili disfunkcionalna, ona predstavlja osnov iz koga ničemo, a porodične veze su nešto što nas, na ovaj ili onaj način, zauvijek prati

i dobro opterećuje kroz život. Što se poremećenih emotivnih odnosa tiče, mene je svojom providnom lažnošću uvijek užasavala soc-realistička „lakirovka“ koja je decenijama po tom pitanju, vladala u jugo-prozi. Majka je, recimo, po pravilu bila namučena svetica. To je bio nekakv kanon i preko ili protiv toga se rijetko išlo. U razotkrivanju mračnih strana balkanskog porodičnog, a i društvenog autoritarnog patrijarhata, najviši domet književnosti na ovim prostorima sastojao se u oslikavanju oca porodice kao kabadahije ili pustahije, mada i u tim slučajevima sa podtekstom da tako, valjda, „mora biti“. Lično me više interesuju porodični odnosi koji ne podliježu uobičajenim shemama i nemaju veze sa zašecerenom idilom kakvu svi priželjkujemo. Intrigantniji su. A, bogami, i brojniji, samo se to skriva i o tome se mnogo ne govori.

Koliko danas porodica govori o stanju društva u cjelini?

- Mnogo. U svakom društvu i svakoj epohi, porodica je ključ za razumijevanje istih. Rekla bih, mikro-ključ za makro-razumijevanje.

Vaš junak Saša u jednom djelu romana kaže: „Trebalo je presjeći sa taktiziranjem i dodvoravanjem narodu. Parezija je srž građanske hrabrosti i demokratije“. Koliko je nama danas parezija, tj. ukazivanje na važne, neugodne istine, neophodna?

- Uvijek je bila, i biće važna. Po svojoj suštini, demokratija počiva na mogućnosti da se u javnost iznesu i neugodne isitne i činjenice. Laži, samozavaravanja i mitomanija, posebno u dvadeset prvom vijeku, nijesu samo čist anahronizam, već i siguran put u samoizolaciju jednog naroda.

U svijet knjige ste ušli u zrelih godinama romanom „Spletkarenje sa sopstvenom dušom“, koji se i dalje štampa i traži. Kako ste se odlučili na taj korak?

- Uz velike unutrašnje lomove. Kao strasni, posvećeni i veoma kritičan čitalac, ni u snu nijesam doživjela „Spletkarenje...“ kao budući roman. To je, naprosto, bio rukopis na kome sam radila, koga sam, da se tako izrazim - piskarala s vremena na vrijeme. Onda su to moje piskaranje slučajno pročitali neki meni važni ljudi, do čijeg mišljenja i te kako držim, i nakon višemjesečnog vatrenog ubjeđivanja, pristala sam da rukopis odštampam, ali samo pod uslovom da to bude u najmanjem broju primjeraka, i u privatnom aranžmanu. Maja 2000.

godine odštamala sam 500 primjeraka i pomislila - dobro, eto, usudila sam se, uradila sam, i tačka. Da ne spominjem svoje muke i stid od koga sam gorjela, kada je trebalo knjigu raznijeti po knjižarama koje nijesu imale nikakvog ni razloga, ni interesa da uzmu roman-prvijenac potpunog autsajdera. Kad sam uspjela da ostavim, da ne kažem- utrapim, po par primjeraka u dvije-tri knjižare u Knez Mihailovoj ulici, vratila sam se kući i od nervne iscrpljenosti i stresa, pala sam u krevet. Međutim, nekim lijepim čudom, roman je, doslovno sam od sebe, pronašao put do prvih čitalaca, pa se o njemu počelo pričati, pa se prvo izdanje rasprodalo, i to usred ljeta, u takozvanoj „mrtvoj sezoni“ u Beogradu, pa sam odštamala drugo izdanje... i tako je krenulo.

Koji pisci su uticali na vaše pisanje i pratite li današnju književnost sa prostora bivše Jugoslavije?

- Uh, mnogo teško pitanje, jer je nemoguće pobrojati sve uticaje. Naravno, postoje oni nezaobilazni, kao što su Dostojevski, Čehov, Tomas Man, Prust, Fokner, Harms, Bulgakov, Kafka i Kavafi, ili od naših - Crnjanski, Pekić i Kiš. Od savremenika, volim i bezmjerno se divim Mariju Vargasu Ljosi. Takođe me obraduje svaki novi roman Viktora Peljevina, Džulijana Barnsa ili Bernharda Šlinka.

Prozno stvaralaštvo s prostora bivše Jugoslavije, naravno, pomno pratim. Čitam Borisa Dežulovića, Miljenka Jergovića, Dražana Gunjaču, Renata Baretića, Vladimira Kecmanovića, Dubravku Ugrešić. Njihovi romani apsolutno korespondiraju s mojim emotivno-moralnim svjetonazorom, a osim toga su i sjajno napisani. Recimo, "Osmi povjerenik" je izvrstan roman koji bih svakome od srca preporučila. Drago mi je da se u Srbiji mogu kupiti knjige hrvatskih, bosanskih, makednoskih autora. Voljela bih da je situacija i obratna. Smatram kranje apsurdnim što je ispalo da kulturne veze među bivšim republikama tobože obnavljaju kojekakve pjevaljke i pjevači, nazovi estradne zvjezdice, koje su, u ne malom broju slučajeva, svojim šund kvazi-patriotskim pjesmama upravo bile istaknute medijske ličnosti u mračnoj deceniji međusobnog ratovanja na ovim prostorima. Smatram da bi takva uloga trebalo da pripadne ljudima od pera, onim književnicima koji su protiv svog tog ludila bili i imali smjelosti da dignu svoj glas.

Tadićeva gnjecavo-neodlučna vlada

Sadašnja, pak, vlast, ova Tadićeva gnjecavo-neodlučna vlada, nesposobna je da Srbiju izvede iz gliba. Štaviše, samoj sebi u startu je namakla omču oko vrata udruživši se s Miloševićevom strankom. Posljedica sramnog koalicionog pijačarenja, bila je ne samo trijumfalni povratak ili povampirenje tih gogoljevski grotesknih kretaura iz najcrnjeg doba srpske prošlosti, već njihovo neslućeno vzdizanje u svakoj sferi društva. U potpunoj nesrazmjeri sa svojom minornošću, uzeli su najveći dio „plijena“, zasjeli na najplaćenija mjesta i počeli da nam ponovo kroje kapu. E, tu mi se čaša prevršila. Zaista. Nijesam više mogla da gledam kako nam Miloševići bivši, a Tadićevi sadašnji koalicioni ministri prijeteće mašu prstom po Skupštini, TV-u i svim mogućim medijima, i drže nam vakele o njihovoj „slavnoj“ ulozi u nedavnoj prošlosti. Valjda je apsurdnost te situacije, nakon dvadeset godina mog otpora diktatorskom režimu, dovela do toga da konačno načinim mentalni otklon od besprimjerne gramzivosti, razularene bahatosti, primitivizma i opšte nekompetentnosti spodoba koje se nazivaju političarima.

Prepreke i „mali“ jezik

Sve Vaše knjige su bile bestseleri, počev od „Spletkarenja sa sopstvenom dušom“, do „Kao da se ništa nije dogodilo“ i „Idi, vreme je“. Ima li prevoda?

- Sama objavljujem romane, što je finansijski veoma zahtjevno i teško za izdržati, pa sam se na korak da „Spletkarenje...“ prevedem na engleski jezik, odlučila tek nedavno. Taj posao je briljantno odradila gospođa Alice Copples -Tošić. E, sad, nakon ispunjavanja tog prvog i neophodnog uslova, ima još milion koraka da se pređe, jer je svijet savremenog izdavaštva užasno komplikovan. Najprije morate naći agenta koji bi eventualno bio zainteresovan da roman uopšte pročita, pa onda da ga eventualno ponudi izdavačkoj kući, pa da izdavač eventualno odluči da ga štampa.... čitav niz tih „eventualno“ ili čitav lanac neumoljivih uslovnosti koje stoje kao prepreke pred svakim piscem, kamoli onim koji piše na „malom“ jeziku. Sve u svemu, kako kaže Ranka, lik iz „Dovoljnog razloga“, potrebno je da mi se ogroman nebeski labor sreće sruči na glavu, da bi se to ostvarilo. A sumnjam da će se prosuti baš nada mnom. Vidjećemo. Prezadovoljna i dosadašnjom sudbinom svojih romana, kažem – neka bude kako je suđeno. Ja sam svoje odradila.

Vujica OGNJENović